

LÂLE MÜLDÜR'ÜN BUHURUMERYEM'İ

Buhurumeryem of Lale Müldür

Emel KOŞAR*

ÖZ

Lâle Müldür'ün şiirlerinin köklerine inildiğinde farklı kültürlerin izleri görülebilir. Müldür, okuruna şiirinin arkeolojik bir kazı gibi hazineler vaat ettiğini göstericesine geçmiş medeniyetlerin aynası sayılabilecek metinler kaleme alır. Her sözcüğün, rakamın, işaretin hatta boşluğun bile anlam kazandığı Lâle Müldür'ün şiirlerinde büyük resme bakıldığında görülen/duyulan zenginlik metinlerarasılıkla sağlanır. Lâle Müldür'ün şiir coğrafyası tarihin, mitolojinin, tasavvufun ve kutsal kitapların izlerini taşır. Yüzyıllar öncesinin metinleri, değişmeyen insan tabiatının soluğunu okura duyurur. *Dîvânü Lûgâtî't-Türk*'ten Şeyh Gâlib'in şiirlerine birçok metni yeniden kuran-yorumlayan Lâle Müldür, kuantum fiziğinden coğrafyaya pek çok alanın kavramlarına şiirlerinde yer verir. Resim, sinema ve güzel sanatlarla soluk alan şiirlerin melankolik atmosferi başka dillere (Latince, İngilizce, İtalyanca) de açılır. Lâle Müldür'ün aldığı eğitimin izlerini taşıyan şiirler, onun zihin haritasını gösterir. Çiçeklerin/otların şifası, eski kültürlerdeki kullanım şekilleri, mitolojik hikâyeleri ve efsanevi yönleri Lâle Müldür'ün şiir dünyasını zenginleştirir. Lâle Müldür *Buhurumeryem*'de tarihî şahsiyetleri kutsal kitaplar odağında âdeta yeniden kaleme alır. *Buhurumeryem*, Müldür'ün şiirinin zenginliğini ve metinlerarasılıktan nasıl faydalandığını gösteren bir kitaptır. Bu çalışmada, Lâle Müldür'ün *Buhurumeryem*'de sembolik ifadeler ışığında hangi tarihî ve dinî metinlere gönderme yaptığı ve şiirini nasıl kurduğunu incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Buhurumeryem*, şiir, Hristiyanlık, Meryem, İsa.

ABSTRACT

When the roots of Lâle Müldür's poems are traced, traces of different cultures can be seen. Müldür writes texts that can be considered as a mirror of past civilizations, as if showing that her poetry promises treasures like an archaeological excavation. The richness seen/heard when looking at the big picture in Lâle Müldür's poems, which every word, number, sign and even gap makes sense, is provided by intertextuality. The poetry geography of Lâle Müldür bears the traces of story, mythology, sufism, and the holy books. The texts of centuries ago announce the breath of the unchanging human nature to the reader. Lâle Müldür, who reconstructs/interprets many texts from *Dîvânü Lûgâtî't-Türk* to Şeyh Gâlib's poems, she includes the con-

* Doç. Dr., İstanbul/Türkiye. E-posta: kosaremel@gmail.com. ORCID: 0000-0003-3178-5771.

cepts of many fields from quantum physics to geography in her poems. The melancholic atmosphere of the poems, which breathe with painting, cinema and fine arts, opens up to other languages (Latin, English, Italian) as well. The healing of flowers/herbs, their usage in ancient cultures, mythological stories and legendary aspects enrich the poetry world of Lâle Müldür. In this study, it will be examined which historical and religious texts Lâle Müldür referred to in light of its symbolic expressions in “Buhurumeryem” and how she constructed her poetry. Lâle Müldür re-writes historical figures in the focus of holy books in *Buhurumeryem* (Cyclamen). *Buhurumeryem* is a book that shows the richness of Müldür’s poetry and how she benefits from intertextuality.

Keywords: *Buhurumeryem*, poetry, Christianity, Mary, Jesus.

Giriş

1980 sonrası Türk şiirinin öne çıkan şairlerinden Lâle Müldür, rüya atmosferine sahip şiirlerinde Divân edebiyatının yanı sıra Doğu ve Batı şiirinden de beslenir. Lâle Müldür’ün şiiri katmanlı bir yapıya sahiptir. Donanımlı okur, kültürel birikimi doğrultusunda bu katmanları aralayarak Lâle Müldür’ün şiirinin derinliğini sezebilir.

“Uzak Fırtına” şairi Lâle Müldür, çağrışım gücü yüksek sözcüklerle ördüğü şiirlerinde yağmurun sesini okura duyurur. Şair, şiirlerinde “su, deniz, okyanus, yosun, martı, mavi, yıldız, mor, cam, ayna, buz, imge” gibi tekrarladığı sözcüklerle mistik bir tablo çizer (Koşar, 2020: 176). “Büyü, buğu, yağmur” gibi sözcükler Lâle Müldür’ün şiirinin anahtarları olarak kabul edilebilir. Anahtarlarla açılan kapılar ise, şairin hayal gücünü yansıtan bir rüya âleminde farkıdır.

Lâle Müldür’ün mitolojiden ve farklı kültürlerden izler taşıyan şiirleri Latince, İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca ifadelerle zenginleşirken okura yeni pencereler açar. Başka dillerdeki ifadeler okurun metni farklı şekillerde okuyabileceğini/alımlayabileceğini gösterir.

Buhurumeryem

1994’te yayımlanan ve iki bölümden (“Yıldız Madalyalı Masallar” ve “Buhurumeryem”) meydana gelen *Buhurumeryem*, (Müldür, 2021) Lâle Müldür’ün şiirinin zirvelerinden biridir. Defne Sökmen’e ithaf edilen “Buhurumeryem” adlı bölümün/nehir şiirin başında yer alan epigraf Behçet Necatigil’in “Korku Çiçekleri” (Necatigil, 2005: 219) şiirinden bir kıtadır: “Ne peygamberler, ne de çan çiçekleri/ Ne de buhurumeryem;/ Hep korku çiçekleri/ Oldu saksılarımızı süsleyen.” (Müldür, 2021: 111). On iki şiirden/bölümden meydana gelen “Buhurumeryem”; Meryem ve İsa odağında ilerler, Latince,

İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca ifadelerle zenginleşir. Baharı müjdeleyen buhurumeryem; pembe, beyaz ve eflatun renklerinde narin bir çiçektir. Meryem'in İsa'yı doğururken tuttuğu çiçektir.

Buhurumeryemin diğer ismi Meryemana elidir. Eski kültürde göz kararması, baş ağrısı ve midesi bulantısı olan kişilere buhurumeryemin kökü sirke ve balla karıştırılarak ilaç şeklinde verilir. Buhurumeryem, tütsü olarak da kullanılır. Efsaneye göre Meryem, İsa'yı doğururken zorlanmış ve bir çiçek tutmuştur. Meryem'in tuttuğu çiçek sonradan el şeklini almıştır. Bu sebeple ebeler doğumları kolaylaştırmak amacıyla buhurumeryemden yararlanırlar (Pala, 1999a: 73-74). İsa'nın Meryem'den babasız olarak doğması bir mucizedir. İsa, Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu sebeple İsa dokunduğu her şeye can verir ve ölüleri diriltir. Körlerin gözlerini açar, çamurdan kuşlar yapıp onlara can vererek uçurur, bebekken konuşur ve su üstünde yürür. İsa, melekler tarafından göğün dördüncü katına çekilmiştir (Pala, 1999b: 211-212).

Buhurumeryem'in birinci bölümünde; Meryem, melek, keşiş, haç, kilise, ikona ve on üç sayısı Hristiyanlığı sembolize eder. On üç sayısı Hristiyanlıkta uğursuz ve lanetlidir. İsa'nın çarmıha gerilmesinden önceki son akşam yemeğinde on iki havari ve İsa'yla birlikte toplam on üç kişi bulunmuştur. Meryem'in İsa çarmıha gerildikten sonra on veya on üç yıl yaşadığı yönünde rivayetler vardır. Bu sebeple şiirde geçen "on üç ay/yıl" ifadesi Meryem'in oğlu İsa'yı kaybettikten sonraki acı dolu zamanı simgeler:

13 aylı yıl ayırdı bizi.

...

Kara saten bir çarşafa

altın bir haç çiziyorum senin için.

Yokluğunu böyle ifade edebilirim ancak (Müldür, 2021: 113).

Şiirdeki "kederli, ürkünç rüzgârlar, kara saten çarşaf, kara yağız atlar" metnin soğuk ve karanlık sesine eşlik eder. "Muhammedî bir gül" ifadesi ise, Hz. Muhammed'i simgeleyen gülün birdenbire büyümesini ve İslâmiyet'in doğuşunu müjdelir. Şiir, Hristiyanlık kadar İslâmiyet'ten de izler taşır:

Neden bitecek şeyler başlatılır ki sevgilim

neden Muhammedi bir gül birdenbire büyür

neden gözyaşı büyüklüğünde dolular dökülür? (Müldür, 2021: 113).

Efsanevî ve mucizevî bir atmosferin hâkim olduğu anlatımcı şiirdeki mistik eda, buhurumeryem etrafında şekillenir. Tarihî ve dinî kavramlar üzerine kurulmuş şiirdeki motiflerin kültürel çağrışımları metni derinleştirir. Mer-

yem ve İsa odağında kaleme alınan şiirde, tarihî ve dinî metinlere göndermelerle parça-bütün ilişkisi (anne-çocuk ilişkisi) sorgulanır.

Efsaneye göre Meryem iki kat olmadan görünmeyen, çok ince bir iplik kullanır (Pala, 1999c: 271). Buhurumeryem’de Meryem’in ipliyle bağlı geçen on üç yıl, onun acısının görünürlüğünü/büyüklüğünü gösterir. Melankolinin on dokuzuncu haftası ise Meryem suresini (Meryem suresi [Kuran-ı Kerim’in 19. suresi] doksan sekiz ayettir. Meryem’in hamileliği ve İsa’nın doğumu anlatıldığı için bu isimle anılır.) hatırlatır:

Her melek zalimdir. Meryem’in ipliyle
bağlı geçen o 13 ay. 13 aylı yıl
ayırdı bizi nedenini bilmediğim
korkunç melekler. Melankolimin 19. haftasıydı (Müldür, 2021: 113).

İslam’da üstün özellikleri sebebiyle yüceltilen, itaat ve iffet sembolü bir kişi olarak görülen Meryem, Hristiyanlıkta “tanrı doğuran” olarak tanımlanmakta, onun da İsa gibi aslî günahattan uzak olduğuna ve öldükten sonra gökyüzüne yükseldiğine inanılmaktadır (Harman, 2004: 236).

Hristiyanlıkta “yaratılışın sembolü” Meryem’in bakireliği, kutsallığı, günahsız olması vurgulanır. Buhurumeryem’de “Meryem Ana” ve “Bakire Meryem” olarak anılan Meryem’in günahsızlığından yola çıkan şiir öznesi kendi günahlarını sorgular:

Bilmiyorum belki büyük bir günah
işledik. Ben keşif giysilerime sarınıyorum.
13 ay böyle geçecek işte. Güneydeki
Haç Yıldızı bize kara kara gülümseyecek (Müldür, 2021: 114).

Hristiyanlıkta ibadetlerde ve dualarda Meryem’in ismi çok sık geçer. Kiliselerde Meryem Ana heykelleri ve ikonalar (İsa’nın, Meryem’in, meleklerin ve kutsal olayların resmedildiği duvarlara veya ahşap levhalara yapılan dinî tasvirler.) bir arada yer alır. Hristiyanlar ikonalara ve heykellere bakarak dua ederler. Buhurumeryem’de şiir öznesi, ikona kızların o ve sevgilisi için dua ettiğini söyleyerek duanın yönünü değiştirir:

Kiliselere ikona kızlar bizim için
dua ediyor. Dışarda korkunç bir
dolu yağıyor ipimizi sürükleyen
meleklerden daha da korkunç (Müldür, 2021: 114).

İnsanlar dua okuyarak günahlarından arınmak isterler. Şiir öznesinin ellerini yıkamak istemesi de günahlarından arınma çabasını gösterir:

Ellerimi temizlemek isteyeceğim
geri dönmek belki de.

Geri de dönemeyeceğim (Müldür, 2021: 114).

Buhurumeryem'in birinci bölümünün sonundaki Latince ifade "O sole mio! O Sole Negre!" (Ah güneşim! Ah güneş Negre!) Lâle Müldür'ün şiirinin başka dillere/kültürlere açıldığını kanıtlar. "Negre" (siyah) "Kara Güneş"i (Batı'da melankolinin simgesidir. Doğu'da ise Kara Güneş [Nur-ı Siyah], sufinin vahdet-i vücutla ulaşmaya çalıştığı mertebedir [huzur, mutluluk]) hatırlatır.

Şiir de sanat da Meryem'in doğum sancısına benzer bir sancının ardından ortaya çıktığı için Buhurumeryem'de şiirle İsa'nın doğumu özdeşleşir. Böylece Buhurumeryem'de bütün yolların İsa'ya çıktığı söylenebilir.

"Buhurumeryem'in ikinci bölümünde, sessizliğe bürünen şiir öznesi duayı andıran ifadelerle ölümsüz sevgisini vurgulayarak Hristiyanlıkta koruyucu vasfı öne çıkan Mikail gibi meleklerin yardımını ister ve büyük bir dinî sır gibi her şeyi saklar. Ayazmadaki suyla yıkanır gibi sessizlikle arınır. Adamın Tanrı'yı, kadının da adamın Tanrı'yı sevişini sevmesi yine İsa'yı hatırlatır:

Ve Adam Tanrı'yı sevdi

Ve Kadın Adam'ın Tanrı'yı sevişini sevdi (Müldür, 2021: 115).

Şiirde yer alan melekler (St. George, Mikail ve Ameşa Spenta) dinler tarihinde özellikle Hristiyanlıkta mucizelerle birlikte anılmaktadır. Circîs, Hristiyanlara göre St. George diye bilinen azizdir. Üç defa öldürülür ve yeniden dirilir; bu arada çeşitli mucizeler gösterir (Tümer, 1993: 26). Mikail ve Cebraîl, ahir zamanda Mesih'e refakat edenler arasında yer alacak ve kötülerle mücadele edecektir. Mikail buzdan, Cebraîl ise ateşten yaratılmıştır, ancak bir arada bulduklarında birbirlerine zararları dokunmamaktadır. Şeytana, diğer meleklerle ve Âdem'e secde etmelerini emreden Mikail'dir. O, gökyüzünün anahtarlarının muhafızı ve ahirette ölüleri dirilişe davet edendir. Hristiyanlıkta yakarışlarda Tanrı ve bakire Meryem'den sonra Mikail'in anılması ona verilen önemi göstermektedir (Cebeci, 2005: 45-46). Zerdüştlükteki en eski Zend-Avesta metinlerinde Ahura Mazda'nın yanında Ameşa Spenta (kutsal ölümsüzler) adlı altı baş meleğin bulunduğu belirtilmektedir. Adları Vohu Manah (iyi düşünce), Aşa Vahişta (en iyi hakikat), Spenta Armaiti (itaat), Khşatra Vairyâ (arzu edilen egemenlik), Haurvatat (mükemmeliyet, bütünlük ya da sağlıklı olmak) ve Ameretat'tır (ölümsüzlük) (Erbaş, 2004: 37-39). George, Mikail ve Ameşa Spenta, şiirin Hristiyanlıkla

bağını güçlendiren ve metni derinleştiren meleklerdir. İyiliği ve kötülükle savaşmayı simgelerler.

“Buhurumeryem”in üçüncü bölümündeki *King James İncil*’inden alıntı (O my people, what have I done unto thee) (Müldür, 2021: 116) metne kutsal bir hava katar. Kendisini Rilke’nin “Ey Güçlü Yıldız”ındakine (Rilke, 2010: 138) benzer şekilde “Aşk Rahibesinin büyük yıldızı Meryem”e benzeten şiir öznesi, misafir beklemediği için Cebrail’e (Ahd-i Cedid’de Meryem’e görünür ve ona İsa’yı müjdeler) (Yavuz ve Ünal, 1993: 202-204) kirlı havlusuyla yakalanmış Voluptas (Haz Tanrıçası) gibi günahkâr bir telaşla ve Hristiyanlığın en büyük şiiri olarak kabul edilen Dante’nin sürgündeyken kaleme aldığı *İlâhî Komedya*’nın (1472) Araf (V. Kanto) bölümünden alıntıyla haykırır:

Ricorditi di me, che son la Pia; [Pia olan beni hatırla]

Ricorditi di me [Beni hatırla] (Müldür, 2021: 116).

İlâhî Komedya Batı’da *Kitâb-ı Mukaddes*’ten sonra en çok okunan eserlerden biridir. *İlâhî Komedya* epik bir eserdir. Kitabı oluşturan manzume, otuz üçer (İsa’nın öldüğü zamanki yaşı) şarkıdan (canto) meydana gelmiş onar bölümlü üç ilahiden (cantica) ibarettir ve bir girişle birlikte şarkıların sayısı 100’e tamamlanmıştır. Her şarkı 130-140, şiirin tamamı ise 14.233 mısradır (Giriş ve Cehennem 4720, Araf [günahlardan temizleme yeri] 4755, Cennet 4758); on bir heceli olan mısralar kendi aralarında üçlü kafiyeli “üçlükler” halinde gruplandırılmıştır. Dante’nin üç rakamına önem vermesinin nedeni teslis inancına olan bağlılığıdır (Şakiroğlu, 2000: 68-70). *İlâhî Komedya*’da Dante, cennete ulaşarak genç yaşta ölen sevgilisi Beatrice tarafından karşılanır ve cenneti oluşturan dokuz kat gökte dolaştırılır. Hz. Meryem’in aracılığıyla arş-ı alada Allah’ın cemalini müşahede etmek mazhariyetine nail olur (Şakiroğlu, 2000: 68-70). “Buhurumeryem” de ölüm sonrası yolculuğu konu alan *İlâhî Komedya* gibi semboller (kutsallık, göğe yükselme) ve rakamlar/sayılar (üç, dokuz, on dokuz) üzerine kuruludur. Buhurumeryem’de de *İlâhî Komedya*’daki gibi Meryem’in kutsallığı vurgulanır.

Buhurumeryem’in dördüncü bölümünde, Ezra Pound’un *Kantolar*’ından (2020) alıntı yapılarak frambuaz ülkesi ve Kudüs Bakireleriyle Meryem’in İsa’ya hamile kalmadan önceki dönemi (Kudüs’teki dönemi) tasvir edilir:

kayısı çiçekleri

doğudan batıya esiyor,

onların düşmesini engellemeye çalıştım (Müldür, 2021: 117).

İlâhî Komedya’da da kuzey yarı kürenin merkezinde Kudüs vardır. Lucifer’in (baş şeytan) gökten düşerek açtığı çukurun (cehennemin) girişi Ku-

düs'ün altındadır (Dante Alighieri, 2011: 18). Buhurumeryem, *İlâhî Komedyâ*'ya göndermelerle ilerleyen bir metindir. *İlâhî Komedyâ*'da şairin tasvir ettiği cehennem, aşağıya doğru inildikçe daralan ve iç içe dokuz kattan (daireden) meydana gelen bir çukurdur. Cehennem, İsa'nın yaşadığı kutsal Kudüs şehrinin altındadır (Dante Alighieri, 2011: 19). Buhurumeryem'de de Kudüs'ün Meryem ve İsa sayesinde cehennemden cennete dönüşen hâli resmedilir.

Buhurumeryem'in dördüncü bölümünde, İsa'nın öldükten dört beş gün sonra dirilttiği Lazarus'tan (Harman, 2000: 465-472) ve Dekadanlardan (19. yüzyıl sonlarında Fransa'da ortaya çıkan ve klasik düzenin dışına çıkan sanatçılar) bahseden şiir öznesi, Meryem gibi bir oğul doğurmak ve her şeyi unutmak ister. Şiir öznesi, İspanyolca ifadeyle "contra natura" (doğaya karşı) bir tavır alır ve kurulu düzenden çıkmak ister. Şiir, Meryem için bir "eleji" (ağıt) niteliğindedir.

Buhurumeryem'in beşinci bölümünde, Meryem'in (Mariam) ailesi ve çevresi ayrıntılarıyla tasvir edilirken Al-i İmran (Kuran-ı Kerim'in üçüncü suresi) suresinin 42. ayeti alıntılanarak onun seçilmiş kişi olduğu, oğlu İsa'nın ölümüne tanıklığı ve günahsızlığı vurgulanır:

Ey Meryem, gerçekten Allah seni seçkinledi,
arıttı ve çağındaki milletlerin
kadınlarına üstün kıldı (Müldür, 2021: 119).

Şiirde, Meryem'in ailesinden bahsedilirken Meryem suresinin (Kuran-ı Kerim'in 19. suresi) 28. ayetine gönderme ve Rilke'nin "Cinnet"inden (Rilke, 2010: 53) de alıntı yapılır:

Marie, sen kimsin öyleyse?
Kraliçe! Kraliçe! (Müldür, 2021: 120).

Buhurumeryem'in altıncı bölümünde, "malihülya" (karasevda, kutuntu) ve "memorabilia" (hatıra) sözcükleriyle aşkın unutulmazlığı ve zamanı aşan tutkusu ifade edilir. Şiir öznesi, yaralı tarih meleği gibi zaman fırtınasında geçmişten geleceğe sürüklenir. Ölümsüz aşkı simgeleyen Euridike (Yunan mitolojisinde, Orfe'nin kavuşmak istediği sevgilisinin adıdır) gibi dokunulmaz olmak ister. Şiirdeki ve mitolojik hikâyedeki kayıp sevgili, karanlıktan aydınlığa yükselme ve geriye dönüp bakma gibi semboller aşkın sonsuzluğunu gösterir.

Şiirde, Rilke'nin "Orpheus, Euridike, Hermes"inden (2010: 92) alıntı yapılır. Ayrıca Walter Benjamin'in Klee'nin "Angelus Novus" adlı bir tablosundaki geleceğe sürüklenen tarih meleğinden bahsettiği "Tarih Kavramı Üzeri-

ne” (Benjamin, 1993: 93) yazısına gönderme yapılır, geçmiş ve gelecek sorulanır:

Ve birdenbire,
tanrı elinden tutunca, acı bir
çığlıkla söyleyince şu sözleri: “Geri baktı!” –
bir şey anlamadı, dedi yavaşça: “Kim?” (Müldür, 2021: 121).

Buhurumeryem’in yedinci bölümünde, Meryem’in dedelerinin alnında yazan parola (MHMD) Hz. Muhammed’i simgeler. Şiir öznesine göre Meryem sadece İsa’nın annesi değil, aynı zamanda Hz. Muhammed’in habercisidir. Meryem’in bakireliği, İsa’yı doğurması ve İsa’nın Tanrı’nın oğlu olması inci-istiridye ilişkisiyle ifade edilir. İnci, İsa’nın simgesidir:

Meryem’in inci doğumu
Derler ki istiridye bazan suyun üzerine çıkar
göksel bir tohum gibi yağmuru içine çeker
Derler ki inci melankoliye iyi gelir
Delinmemiş, bakire inciler... (Müldür, 2021: 122).

Buhurumeryem’in sekizinci bölümünde, Meryem’in diğer dillerdeki isimleri geçer ve Basra’da doğan, ölünceye kadar bekâr kalan sufi şair Rabia el-Adeviyye’nin evliliği ilâhî aşkın önünde perde olarak görmesine (Feridüddin Attar’ın Rabia’yı “Hz. Meryem’in naibi” şeklinde tanıtmaması ve Rabia’nın bekâr kalması, Batılı yazarların onu Pelagia, Avilalı St. Teresa gibi Hristiyan azizleriyle karşılaştırmalarını sağlamıştır) (Küçük ve Ceyhan, 2007: 380-382) gönderme yapılır:

Bir zikir seansında
aştan ölüverdi... (Müldür, 2021: 123).

Buhurumeryem’in dokuzuncu bölümünde, evrenin dört unsurdan (anasır-ı erbaa: toprak, su, hava, ateş) meydana geldiği söylenerek söz konusu unsurlarla Hz. Muhammed’i simgeleyen gül tasvir edilir. Çünkü her unsura yansıyan Hz. Muhammed, evrenin özüdür:

Gül: ateşte yanar
susuz kurur
havasızlıktan boğulur
mermerde donar (Müldür, 2021: 124).

Buhurumeryem’in onuncu bölümünde, “tuz ve beyaz at”, İsa’nın simgesidir. “Yaratılanı yaratana tercih etmek” tasavvuftaki yaratan-yaratılan ilişkisini sorgulayan bir ifadedir. Önceki şiirlerdeki gibi dinler (Hristiyanlık,

İslamiyet) iç içe geçer. “Ave Maria” ise (“Selam Sana ey Meryem”: Bir Katolik dua) Nerval’e selam veren, unutmama beni çiçeğiyle bezenmiş şiiri duaya yaklaştırır:

Nerval kilisede Zavallı Ölü Meryem’in önünde
af dilerken üstünde Allah, Mohamed, Ali yazılı
yüzüğünü düşürünce birden bütün mumlar yanar
ve Ave Maria başlar (Müldür, 2021: 125).

İlâhî Komedyâ’nın “Cennet” bölümünde Beatrice-Dante ilişkisi, anne-bebek ilişkisi gibidir. (Dante Alighieri, 2011: 24). Buhurumeryem’de de Meryem ve İsa odağında sevilen/Tanrının ışığını yansıtan kadın-erkek ilişkisi anlatılır.

Buhurumeryem’in on birinci bölümünde, şiir öznesi canlanmakta olan bir atın parçası, bulutun özü olduğunu ve meleğin içinden geçtiğini hayal eder. Mistisizmin hâkim olduğu şiirde, yaradılışa şahit olma hissi öne çıkar.

Buhurumeryem’in on ikinci bölümündeki şiir öznesi ise, Müslümanlığı sonradan kabul eden Cat Stevens’in (Yusuf İslam) “Lady D’Arbanville” adlı şarkısını okuyarak Orta Doğu’daki kadınların bekâret sorunlarını sorgular. Şiirde geçen Hristiyanlığın ilk döneminin en önemli kişilerinden olan Barnaba (Barnabas), Levi soyundan Kıbrıslı bir Yahudi ailenin üyesidir. Asıl adı Yusuf’tur. Teslisi, enkarnasyonu reddettiği ve Hz. Muhammed’in geleceğini müjdelediği için Müslümanlar tarafından sahih kabul edilen Barnaba İncili, kanonik İnciller ve Hristiyan akidesiyle çeliştiği gerekçesiyle Hristiyanlar tarafından reddedilmekte, uydurma olduğu, hatta 16. yüzyılda Müslüman olmuş bir Hristiyan tarafından yazıldığı iddia edilmektedir (Cilacı, 1992: 76-81). Şiirde dünyanın dört ayrı yerinde gizlenen, dört nüshası olduğu bilinen Barnabas İncili’nin ilk cümlesi alıntılanarak metin derinleştirilir ve gizemli bir hale bürünür.

Şiirin sonundaki mısralar, ismin kişi ölse bile yaşamaya devam ettiğini gösteren ve ismi/kişiyi sonsuzlukta mekanlaştıran ifadelerdir:

daha sonra da isim gibi
süresiz bir mekâna giriyorlar (Müldür, 2021: 133).

Sonuç

Lâle Müldür’ün nehir şiir olarak tanımlanabilecek Buhurumeryem’ine ismini veren çiçeğin efsanevî hikâyesi kitaptaki şiirlerin kültürel alt yapısını meydana getirir. Üç, dokuz gibi rakamların özellikle Hristiyanlıktaki sembolik anlamları doğrultusunda yorumlanabilecek Buhurumeryem’de tasavvufun

da esintisi hissedilir. Buhurumeryem’de Meryem’le özdeşleşen ve Meryem’le benzemek isteyen şiir özneleri Meryem’in hayat hikâyesi ve İsa’nın mucizeleri odağında tarihi yeniden üretirler. Buhurumeryem’de özellikle on üç sayısının Hristiyanlıktaki sembolik anlamları doğrultusunda Meryem’in ve İsa’nın hayatları resmedilir. Tarihin ve kutsal hikâyelerin yeniden yazıldığı/ yorumlandığı şiirlerde, mistik atmosferi besleyen lirik eda, şairin hayal gücüyle zenginleşir. Kadın (Meryem) merkezli şiirlerde; anne-oğul ilişkisi, aşk, günahattan arınma, günahsızlık; kutsal kitaplara ve Dante’nin *İlâhî Komedya*’sına göndermelerle işlenir. Melankoli temalı “Buhurumeryem” *İlâhî Komedya* gibi sevgiliye yakılan ağıtı, mitoloji, tarih ve kutsal metinlerle donatılan düşsel bir seyahati/kara güneşi andırır. Metin içinde metinlerden meydana gelen Buhurumeryem; *İlâhî Komedya*’dan, Kuran-ı Kerim’den ve İncil’den alıntılarla zenginleşir. Buhurumeryem, Meryem ve İsa odağında sembollerle, tarihî/dinî metinlere göndermelerle, metin içinde metin ve parça-bütün ilişkisi üzerine kurulmuştur. Dante’nin *İlâhî Komedya*’sı gibi tarihin ve dinî öğretilerin ışığında ilerleyen Buhurumeryem’de, şiirin metinlerarası bir tür olduğu vurgulanarak metinlerin birbirlerini aydınlattıkları görülmür. Buhurumeryem’de kişi ve olaylar arasındaki bağları kuran-koparan-sorgulayan ifadelerde metnin çok anlamlı yapısı öne çıkar. Kelimelerin kişinin bilinçaltındaki katmanları yansıtan çağrışımları tarihî metinlerin şiir gibi kurgulanabilen/yapılan bir tür olduğunu gösterir.

Kaynakça

- Benjamin, Walter (1993). “Tarih Kavramı Üzerine”. *Son Bakışta Aşk*. Haz. Nurdan Gürbilek. İstanbul: Metis Yayınları, 85-106.
- Cebeci, Lütfullah (2005). “Mikail”. *İslâm Ansiklopedisi, C.30*. İstanbul: TDV, 45-46.
- Cilacı, Osman (1992). “Barnaba İncili”. *İslâm Ansiklopedisi, C.5*. İstanbul: TDV, 76-81.
- Dante Alighieri (2011). “Önsöz”. *İlahi Komedya*. Çev. Rekin Teksoy. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 9-27.
- Erbaş, Ali (2004). “Melek”. *İslâm Ansiklopedisi, C.29*. Ankara: TDV, 37-39.
- Harman, Ömer Faruk (2000). “İsa”. *İslâm Ansiklopedisi, C.22*. İstanbul: TDV, 465-472.
- Harman, Ömer Faruk (2004). “Meryem”. *İslâm Ansiklopedisi, C.29*. Ankara: TDV, 236-242.

- Koşar, Emel (2020). “Lâle Müldür”ün Şiiri: Mitolojik Şarkı”. *Şiirin Nabzı-Modern Türk Şiiri Üzerine Yazılar*. İstanbul: Kesit Yayınları, 176-180.
- Küçük, Hülya ve Ceyhan, Semih (2007). “Rabia el-Adeviyye”. *İslâm Ansiklopedisi*, C.34. İstanbul: TDV, 380-382.
- Müldür, Lâle (2021). *Bu Hurumeryem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Necatigil, Behçet (2005). *Şiirler*. Haz. Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pala, İskender (1999a). “Buhûr-u Meryem”. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 73-74.
- Pala, İskender (1999b). “İsa”. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 211-212.
- Pala, İskender (1999c). “Meryem”. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 271.
- Pound, Ezra (2020). *Kantolar*. Çev. Efe Murad. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rilke, Rainer Maria (2010). *Seçilmiş Şiirler & Duino Ağıtları*. Çev. A. Turan Of-lazoğlu, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (2000). “İlâhî Komedyâ”. *İslâm Ansiklopedisi*, C.22. İstanbul: TDV, 68-70.
- Tümer, Günay (1993). “Circis”. *İslâm Ansiklopedisi* C.8. İstanbul: TDV, 26.
- Yavuz, Yusuf Şevki ve Ünal, Zeki (1993). “Cebraîl”. *İslâm Ansiklopedisi*, C.7. İstanbul: TDV, 202-204.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*